

Tot Foix

"J.V. Foix, investigador en poesia i amic de les arts" és el nom de l'exposició que a partir del dia 4 de febrer es podrà veure a la Sala Sant Jaume de la Fundació "la Caixa". La mostra, que clou els actes del centenari del naixement del poeta, viatjarà pròximament a València, Palma i Lleida.



Foix és essencial per entendre el segle XX i la cultura contemporània a casa nostra. Fou un gran agitador de les arts i les lletres catalanes.

El principal tret del meu caràcter?
 "Sóc i no sóc, i visc del propi engany..."
 "...cerco el no-res en pregones illes..."

Aquesta va ser la resposta que encapçalava el capítol dedicat a J. V. Foix del llibre *43 respostes catalanes al qüestionari Proust* que Lluís Permanyer edità el 1967. Foix tenia aleshores 74 anys. Acabava de començar l'etapa que podríem anomenar de reconeixement unànime del poeta, una etapa que té les seves dates claus en 1973, quan rep el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, i en 1974, quan apareix el primer volum de les *Obres Completes. Poesia* a Edicions 62. Ja entrat en la vuitantena, a J. V. Foix li van començar a ploure condecoracions, medalles, presidències d'honor, etc. Foix era gran i el país, a punt d'iniciar la transició política, va decidir que començava a ser l'hora dels reconeixements. Però tot i reconegut, Foix continuava sent una figura difícil d'assimilar, complexa i, per tant, desconeguda. Cèlebre sobretot com a poeta, la figura i l'obra de Foix quedaven coixes sense les seves facetes de prosista, periodista i promotor cultural. J. V. Foix és essencial per entendre el segle XX i la cultura contemporània a casa nostra. I no solament per la seva producció literària estricta. Tal com recorda Joan Fuster a *Literatura catalana contemporània* "No hi ha revista del ram, ni activitat d'agitació en el camp de les arts i de les lletres catalanes durant mig segle que no tinguin en Foix un decidit col·laborador".

L'exposició com a recorregut vital.

L'exposició que ara presenten conjuntament la Fundació "la Caixa", la Fundació J. V. Foix i el Departament de Cultura de la Generalitat constitueix per la seva envergadura i complexitat la manifestació més important que es promou a casa nostra per divulgar Foix de manera completa, aplegant totes les seves facetes.

Aquesta mostra, que clou les activitats de l'any Foix dedicat a commemorar els cent anys del naixement del poeta (1893-1993), té un precedent bibliogràfic: *Àlbum Foix. Una successió d'instantis*, que l'any 1990 van publicar

Joan de Déu Domènech i Vinyet Panyella a Quaderns Crema.

L'exposició que s'inaugura aquesta setmana, i que restarà oberta fins el 5 d'abril, representa, segons Vicenç Altaió, "una aproximació al Foix global, a totes les seves facetes de relació amb la plàstica i l'edició. Aquesta visió de síntesi de la figura i l'obra foixiana, per tant, dóna noció de cultura integral que hem abordat de manera pluridisciplinària: des del punt de vista estètic, literari, històric. L'objectiu d'una exposició com aquesta que ha significat un important esforç d'investigació és la divulgació".

La voluntat de presentar per primer cop una exposició global sobre Foix ha comportat un complex treball d'equip en el qual han intervingut tres institucions, la Fundació J. V. Foix, la Fundació "la Caixa" i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a través de KRTU i els millors especialistes en Foix. Així, i seguint el recorregut que proposa la mostra, Jaume Vallcorba ha estat responsable de l'apartat "Ser la pròpia avantguarda"; Pere Gimferrer, "1918, una generació"; Vinyet Panyella, "L'ideòleg polític"; J. M. Minguet, "El poeta impulsor i col·laborador de revistes"; Manuel Carbonell, "El periodista"; Joaquim Molas, "L'investigador en poesia"; J. Corredor Matheos, "L'amic de les arts: tradició i avantguarda"; Francesc Fontbona, "Josep Obiols"; Rafael Santos Torroella, "Salvador Dalí"; Victòria Combalia, "Joan Miró"; Enric Granell, "Mots i maons"; Arnau Puig, "L'amic de les arts, la represa"; Joan Perucho, "Joan Ponç"; Joan F. Ainaud Escudero, "Antoni Tàpies"; Oriol Pi de Cabanyes, "Perejaume"; Glòria Picazo, "Frederic Amat". El mateix Frederic Amat ha actuat d'assessor artístic de la mostra, Joan Pera és el responsable del muntatge, i el disseny del catàleg és obra de Claret Serrahima.

Guia de l'exposició. Espai 1. "Ésser la pròpia avantguarda". Quan Foix diu que cadascú ha de ser la pròpia avantguarda vol dir que ell mateix, l'artista, ha de trobar una síntesi personal entre tradició i modernitat. El primer espai de la mostra reproduceix el menjador de la casa de Foix, allà on ell escrivia. En els objectes que s'hi apleguen hi ha tota una declaració: les obres clàssiques amb els volums de la producció foixiana, peces d'art obra d'Obiols o Miró.

Espai 2. "1918, una generació". Aquesta data és clau en la vida de Foix. Acabada la guerra mundial, les avantguardes es començaven a fer sentir. Prat de la Riba acabava de morir i el català de Pompeu Fabra es consolidava. Sorgeixen moltes publicacions literàries i Foix hi comença a col·laborar. Tot el que la data té de símbol d'inici o de posada en marxa es reflecteix en el *Diari 1918*, un llibre que

Un pessic d'exposició



'Algues'. Poema objecte de pedra i amb base de fusta.



Bust de J. V. Foix, 1948. És obra de Josep Canas.



Petxina Eriçada. Recollida pel poeta i que forma part de la seva col·lecció.



Gerro, 1949. Fet per Josep Llorens i Artigas.

Foix comença a escriure el 1911 i en el qual retrata cinc personatges que es fa seus. D'una banda, reivindica les figures de Fabra i Carner, i de l'altra, es reconeix en els que van ser contemporanis seus, Folguera, Papasseit i Riba, amics i mestres.

Espai 3. "L'ideòleg polític". Tot i que el 1934 sintetitza el seu pensament polític a *Revolució Catalanista*, és a través d'una publicació, *Monitor*, que Foix i el seu amic sitgetà Josep Carbonell van expressar el seu ideari polític. D'aquesta època daten les seves apassionades lectures de Charles Maurras. A *Monitor*, Foix i Carbonell, que entenien que calia reformular una nova doctrina clara i diàfana que recollís l'herència de Prat de la Riba, es plantejaven consolidar el pensament i la cultura catalanes enfront de qualsevol mena de nacionalisme poruc. En un editorial, *Monitor* es definia: "El programa general del nostre moviment patriòtic roman altra vegada fixat sense equívocs: Catalunya Nació, Federació i Imperi". La idea d'Imperi vinculava Catalunya amb Occitània a partir d'una política sobretot cultural,

El poeta i l'editor (conversant amb Jaume Vallcorba)

Al despatx de Jaume Vallcorba, a Quaderns Crema, hi ha un pany de paret amb quatre fotos d'un episodi històric. En el marc de l'encara no inaugurat Bar Universal, Quaderns Crema celebrava el gener de 1985 el seu cinquè aniversari. Vallcorba, que havia engegat l'edició crítica de l'obra de J. V. Foix, va convidar el poeta a la festa. Foix, que tenia aleshores 92 anys, va acceptar quan tot-hom es pensava que diria que no a causa de la seva edat. L'editor va fer seure Foix amb l'aleshores conseller de Cultura, Joan Rigol, i Martí de Riquer, amic de sempre del poeta. "A la taula —conta Vallcorba—, Foix recitava *Cròniques de l'ultrason*. Després d'haver recitat un poema sencer en aquell ambient divertit i informal, Martí de Riquer, fent broma, li demanà "això deu ser el títol, no?". En una celebració com aquella no hi podien haver discursos. Hi va haver música, dues cançons en llatí dels Doble Doble.

Foix a l'Universal simbolitzava la connexió del vell i del nou, del pòsit i del futur. "M'exalta el nou, m'enamora el vell", diu un dels versos més repetits del poeta.

Tot i l'energia que va saber transmetre a tots els assistents a la festa de l'Universal, J. V. Foix era, dos anys abans de la seva mort, un Foix que passava la major part del seu temps a casa. Vallcorba, que l'havia visitat com a editor i amic infinitat de vegades, recorda la llum i l'atmosfera del menjador de la casa dels Foix al carrer Setantí de Sarrià: "al menjador —que ha estat reproduït quasi íntegrament a l'exposició de la Fundació "la Caixa"— era on ell escrivia. Sempre a màquina i amb un paper de còpia enmig de dos fulls blancs. El menjador era el seu escenari i, per tant, era ple d'objectes que configuren el pensament foixià: entre els llibres, els clàssics grecs i llatins, els catalans, els toscans i alguns francesos. Les parets eren cobertes amb obres d'alguns dels artistes i amics del poeta: un Torres-Garcia, un Obiols i dos Miró, un dibuix i un tapís. A damunt d'una de

les llibreries, Foix hi tenia pedres i petxines recollides al Port de la Selva. Allò eren el que ell anomenava "objectes artístics creats per l'atzar".

Sarrià, el carrer de casa seva i les pastisseries Foix van ser el primer univers de Foix, el que més popular ha esdevingut a l'hora d'ubicar l'autor. Però Vallcorba és del tot rebec a utilitzar fórmules com "Foix, pastisser". "Anomenar-lo ai-



Jaume Vallcorba i J. V. Foix. Quaderns Crema ha editat l'edició crítica de l'obra del poeta.

xí és fals i inexacte, perquè no afegeix res a la seva personalitat artística o intel·lectual. Jo diria que el més important de les pastisseries Foix és que la seva existència permet al poeta dedicar-se a la literatura. A més, el Foix domèstic i el Foix escriptor no van aparèixer junts mai. Quan escrivia, en Foix era J. V. Foix, mai Josep Vicenç Foix. Aquesta mena d'ocultació del propi nom designa la seva expressa voluntat de diferenciar el Foix públic i el Foix privat."

Per Vallcorba, el fet d'amagar a mitges el seu nom tenia a veure amb la seva manera d'entendre la poesia. "Foix havia escrit que el poeta havia de llançar al món els poemes com si fossin pamflets... Perquè era així tal com ell els produïa. Era capaç d'escriure a raig i això, evidentment, perquè unia a la seva capacitat d'improvisació poètica un domini de la tècnica i de la llengua impressionants".

El coneixement profund de la matèria primera, la llengua, i l'ofici, fer versos, converteixen J. V. Foix en un poeta d'alt

nivell. "Jo no estic d'acord que se l'anomeni poeta críptic —diu Vallcorba—. Ha tingut la fama de críptic perquè Foix, de fet, és difícil. No es pot començar a llegir Foix sense un bon diccionari. I amb el Fabra no n'hi ha prou, s'ha d'agafar l'Alcover-Moll. A l'hora de copsar el contingut, amb Foix és imprescindible conèixer l'obra i l'època en què va ser feta. I tenir present què es cuinava a Euro-

EL PERIÓDICO DE CATALUNYA

pa en aquell moment. Si posem Foix en el moment cultural europeu, ens és més fàcil entendre'l. Foix, per exemple, freqüenta els medievals i no ho fa perquè sí, ho fa en un moment en què a Europa, i sobretot a França, es produeix una tornada a les fonts medievals, un rejuveniment de la forma. Es recupera la poesia dels segles XV i XVI. I Foix es vincula d'aquesta manera a l'anomenada cultura romànica o mediterrània i proposa el que en el seu moment proposaven Apollinaire, Max Jacob, Réverdy... Si a l'hora d'acostarnos a Foix no tenim en compte tot això, ens trobarem

atrapats per les etiquetes i en les dificultats que aquestes comporten. Si agafem només el punt de vista de Catalunya, l'explicació sempre serà parcial. Ens enfrontem al Foix perfectament lligat al Noucentisme i alhora, avantguardista, de l'avantguarda seriosa que formaven ell mateix, Junoy, Folguera i no gaires més. Foix és un avantguardista, però no és un franc tirador, és un avantguardista culte, molt culte."

El nivell i aquesta dificultat és un dels motius pels quals hi ha tan poques tesis doctorals sobre Foix i la seva obra. Malgrat haver estat una de les personalitats clau de la nostra cultura, Foix continua sent un desconegut al seu país, un país al qual ell s'havia referit algun cop en aquests termes: "un país que no has triat, una llengua que no has triat, una època que no has triat..." i, afegia: "ja tindràs feina!". Jaume Vallcorba apunta: "Com sempre, ens trobem en un país on tot està per fer. Per això ell mateix diu que tindrà feina. I Foix en va fer molta, de feina." **X. B.**

de caràcter mediterrani, però amb una projecció cap a Sud-amèrica i Àfrica. Dins aquest ideari s'encabien un Institut d'Estudis Africans i també un Servei d'Estudis Militars que Foix sempre va voler separar del clandestí Servei d'Estudis Militars de Batista i Roca i de membres d'Acció Catalana.

Dins les teoritzacions de *Monitor* apareixien els noms de Maurras i Mussolini. Si bé és cert que tant Foix com Carbonell van emmirallar-se en l'ideari feixista perquè sorgia d'un moviment de reconstrucció nacional, quan el feixisme va començar a ser aplicat a Itàlia, Foix va puntualitzar les seves afeccions. Aquest tema, però, pels noms i adjectius que s'hi barregen és un dels més discutits de la biografia foixiana.

Espai 4. "El periodista". Els anys 1919-20, Foix forma part de la redacció de *La Consola*, revista de Sarrià on apareixen també col·laboracions d'altres poetes com Riba, Carner i Ventura Gassol. Va ser a *La Consola* on Foix publicà alguns poemes, d'entre els quals destaca el conegut "Poema de Catalunya". El 1918, Foix comprà *Trossos*, la revista que havia fundat Junoy el 1916. Tot i només treure'n dos números, Foix marcà clarament la seva línia, que aplegava noucentistes i rupturistes, literats i artistes plàstics: Folguera, Torres-Garcia, Miró, Tzara... La tercera capçalera d'aquesta època va ser *Terramar*, una publicació que tragué 24 números i que representava ser el transmissor del projecte urbanístic que aleshores es plantejava la ciutat de Sitges.

Espai 5. "El poeta, impulsor i col·laborador de revistes". Si abans de la guerra J. V. Foix impulsa revistes com *Monitor* o *Trossos*, a la postguerra col·labora activament amb publicacions noves com ara *Dau al Set* o *Ariel*. Una selecció de les revistes d'un període i de l'altre exemplifiquen la intervenció de Foix en aquest camp de l'edició. L'exposició recull una selecció d'aquestes publicacions i proposa recórrer l'evolució gràfica des d'inicis de segle fins ara.

Espai 6. "L'amic de les arts: tradició i avantguarda". Entre 1926 i 1929 van sortir 31 números de la revista *l'Amic de les Arts*, una publicació que també engegà Josep Carbonell a Sitges. Hi van prendre part Dalí, Sebastià Gasch, Lluís Montanyà i hi col·laboraren García Lorca entre d'altres. Foix hi va publicar els poemes del que després van ser els llibres *Gertrudis* i *KRTU*.

La presa de contacte de Foix amb els artistes joves es va fer a través d'aquesta revista, però també a través de la col·lecció d'art que el poeta va anar acumulant amb les primeres obres d'un seguit de joves artistes plàstics que prometien: Obiols, Dalí, Miró.

Espai 7. "Mots i maons, o cadascú el seu". Per Foix, al poeta li cal un ordre extrem per poder expressar el seu món interior. Aquesta

afirmació la recull a *Mots i maons, o a cadascú el seu*, un volum on Foix explica com l'arquitectura pot servir de model a la poesia: l'ordre que inspira la construcció arquitectònica ha de guiar la pràctica poètica. A banda d'aquesta tesi, *Mots i maons* recull els escrits de Foix com a crític d'arquitectura i urbanisme que es defineix partidari d'una síntesi entre noucentisme i racionalisme.

Espai 8. "L'investigador en poesia". Investigador en poesia era una fórmula que Foix prenien com a autodefinició. I hi afegia que el poeta és un investigador a la ratlla del son. "És quan dormo que hi veig clar", diu en un dels seus versos més coneguts. El poeta és un mag, un especulador del mot. Aquesta especulació engega en Foix una recerca en la llengua, intentant anar a les fonts, als clàssics, a Lull, a Marc. Diu en un vers "Escriure versos nous amb signes fòssils".

Pel que fa a la temàtica, Foix es declara també un visionari, un testimoni del que explica. Però la fórmula escollida com hem dit és escriure a la ratlla del son. El resultat són unes composicions "irreals" comparables a la plàstica de Dalí, Magritte...

Espai 9. "L'amic de les arts: la represa". Durant la postguerra, pintors com Tàpies, Ponç i Cuixart van descobrir en Foix un dels testimonis de l'avantguarda històrica. Els quadres d'aquesta part final de l'exposició reflecteixen la relació de tots aquests creadors amb el poeta. Com a colofó, i representant les generacions d'artistes dels 70 i els 80, Frederic Amat i Perejaume, des de dues visions prou personals, també es van deixar influir per l'univers poètic foixià.

Xènia Bussé



'Sense títol', 1950. Dibuix a tinta sobre paper de Joan Ponç.



'Els 4 nus'. Aquest dibuix fet a llapis sobre paper per Modest Cuixart és una de les obres que es pot contemplar a la Sala Sant Jaume.